

När Arktis isar smälter ...

- En fallstudie om huruvida den Arktiska regionen präglas av konflikt eller samverkan

Abstract

Arktis är en region som har en mångfacetterad historia. Idag, när isen sakteliga smälter undan, och tidigare gömda naturresurser blir åtkomliga, blir tidigare obetydliga gränsdragningsdispyter nu konflikter, som kan komma att handla om mångmiljardbelopp. Detta sker samtidigt som multilaterala samarbeten blir allt vanligare och ämnesområdena de berör, allt fler. Vi visar att de båda teorierna neoliberal institutionalism och neorealism ger två olika förklaringar till situationen i Arktis, och att man beroende på vilket teoribildning man tillhör, har skilda synsätt gällande hur man ser på regimer i regionen. I studien har vi främst analyserat FN: s havsrättskonvention och Arktiska Rådet, vilka båda kan sägas ha haft stor inverkan på Arktis, men på helt olika sätt.

Nyckelord: Internationella Regimer, Arktis, Havsrättskonventionen, Neoliberal institutionalism, neorealism

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Teori	2
1.3	Avgränsningar	3
2	Metod	4
2.1	En fallstudie om Arktis	4
2.2	Material och Källkritik.....	5
3	När isen smälter ökar hoten.....	6
3.1	Tidiga regimer i Arktis	6
3.2	Ett ishavs - med en uppsjö av samarbeten	8
3.3	Havsrättskonventionen	9
3.4	Montrealprotokollet.....	11
3.5	Arktiska Rådet.....	12
3.6	En legal regim i Arktis	14
4	När isen smälter ökar möjligheterna	16
4.1	En brännpunkt i ett kallt krig.....	16
4.2	En konvention som inte anpassats till Arktis	18
4.3	Ett spel med höga insatser	20
4.4	Miljön	21
4.4.1	Havets motorvägar	22
4.4.2	En framtida miljöbomb	23
5	Slutsatser.....	25
6	Referenser.....	28
6.1	Litteratur.....	28
6.2	Artiklar	30
6.3	Tal och e-post korrespondens.....	31
6.4	Internetkällor	31
7	Bilagor.....	33

1 Inledning

De arktiska isarna smälter. I takt med detta ökar staters intressen för att utvinna de naturresurser som ligger under havsbotten, men samtidigt ökar också oron för vilka följder det får för miljön i regionen och i resten av världen. Den arktiska regionen har i stor utsträckning uppmärksammats inom den naturvetenskapliga forskningen, men spelat en undanskymd roll i den statsvetenskapliga disciplinen. Globaliseringen och de krympande ishaven gör att länder som tidigare varit en värld ifrån varandra, nu framstår som grannar. Arktis, som kommit att jämföras med ett framtida mellanöstern p.g.a. upptäckter av nya oljefyndigheter, har blivit centrum för en geopolitisk debatt om gränser och därigenom rättigheter till utvinning av områdets naturresurser. Samtidigt präglas också området av en mängd olika samarbeten, som får en allt större betydelse i regionen i takt med att miljöhoten ökar.

1.1 Syfte och frågeställning

Vi ämnar förklara det rådande förhållandet i interaktionen mellan staterna i den arktiska regionen. Då den neoliberal institutionalismen är den teori flest miljöteoretiker utgår ifrån (Paterson 2001: 278), har vi valt att använda detta perspektiv för att förklara förekomsten av internationella regimer, framförallt de med koppling till miljön, som präglar Arktis. För att förklara de områden där det finns en avsaknad av samarbete har vi valt att använda oss av ett neorealistiskt perspektiv, då detta förklarar varför stater har svårt att binda sig till internationella regimer. Vårt syfte är således att redogöra för de konflikter och den samverkan som gör sig gällande i den arktiska regionen utifrån de två teoribildningarna neoliberal institutionalism och neorealism, samt diskutera frågeställningen: Är den arktiska regionen att betrakta som konfliktfylld eller som en region präglad av samverkan?

Vi ämnar skriva två olika historier om Arktis utifrån de två perspektiven; en om de alltmer inflytelserika internationella och mellanstatliga regimer som växt fram i området och satt sin prägel på regionen, men också en historia om ett område präglad av en mängd konflikter och ett geopolitiskt maktspel.

1.2 Teori

Vi har valt att använda oss av de två statscentrerade perspektiven neorealism och neoliberal institutionalism för att förklara konflikter och samverkan i den arktiska regionen. Anledningen till att vi valt dessa är att de inte ligger för långt ifrån varandra då de har samma positivistiska vetenskapsgrund och då de utgår ifrån ett antal gemensamma antaganden om hur det internationella systemet är konstruerat. Detta avgränsar oss ifrån vetenskapsteoretiska diskussioner. Det är på de punkter där teorierna skiljer sig, d.v.s. deras syn på vikten av regimer i det internationella systemet, som vi lägger vår tyngdpunkt.

De båda teoribildningarna utgår ifrån att suveräna stater är primära aktörer i det internationella systemet, att staterna verkar i avsaknad av överstatlighet och i ett tillstånd av anarki som formar dess beteende, samt antagandet att de rationella staterna drivs av egenintresse. Vad som främst skiljer dem åt är hur de ser på hur samarbete uppstår mellan stater. Neorealismen ser på världen som ett nollsummespel, den ena statens förtjänst är den andra statens förlust. Stater samarbetar bara för att maximera sina *relativa vinster*, dvs. om de tjänar mer på samarbetet än den andra staten. Inom neoliberal institutionalism däremot, ser man till plussummespel och samarbete för att maximera sina *absoluta vinster*: stater tenderar att samarbeta även om det kan komma att gynna andra stater mer än den egna (Burchill 2001: 41). Vidare menar man att avsaknaden av en överstatlig instans gör det svårt att åstadkomma samarbete mellan stater, även då de har gemensamma intressen. Detta beror på att stater är misstänksamma mot varandra och saknar information om gemensamma intressen. Neoliberal institutionalism ser därför regimer som ett sätt att överkomma dessa hinder för samarbete. Neorealismen ifrågasätter däremot regimbegreppet och menar att de bara reflekterar maktbalansen och att det gynnar den mäktigaste staten i samarbetet.

Den mest vedertagna definitionen av begreppet regim är den formulerad av Stephen Krasner i boken ”International regimes”.

Regimes can be defined as sets of implicit or explicit principles, norms, rules, and decision-making procedures around which actors' expectations converge in a given area of international relations. (Krasner 1983 :2)

Krasner utgår också ifrån staten som den viktigaste aktören. Principer definierar han som uppfattningar om fakta, orsakssamband och rättskaffenhet. Normer handlar om normgivande beteende om rättigheter och skyldigheter. Regler definieras som föreskrifter för staters handlingar och beslutsfattande procedurer gällande hur kollektiva val praktiseras och implementeras. (Krasner 1983: 2) Regimer innebär således att stater har liknande uppfattningar om vilka regler och normer som bör vara gällande inom ett specifikt ämnesområde i det internationella systemet. Alla förväntas spela efter samma spelregler. Internationella regimer behöver alltså inte nödvändigtvis vara fastställda regler i en internationell lag och inte heller institutionaliserat i internationella organisationer. (jmf Stein 1983: 299-300)

1.3 Avgränsningar

Vi har inte för avsikt att utföra en fullständig redogörelse för vare sig samtliga samarbeten eller samtliga konflikter i regionen, utan snarare ge en övergripande bild av vad som sätter sin prägel på den arktiska regionen. Vi använder oss av olika begrepp inom de teorierna som vi anser vara centrala för vår studie, och ämnar därmed inte heller att ge en heltäckande beskrivning av teoribildningarna eller den uppsjö av forskning som finns inom regimteori. Vi är medvetna om att andra teorier om miljöregimer ser den internationella strukturen med sitt statsfokus som en del i problematiken. Studien är dock avgränsad till att endast innefatta statscentrerade perspektiv, vilket också begränsar oss ifrån diskussioner gällande Grönlands självstyre och ursprungsbefolkningarnas rättigheter.

2 Metod

2.1 En fallstudie om Arktis

Då studien har fallet i centrum ämnar vi göra en teorikonsumerande fallstudie av regionen Arktis. Med hjälp av de existerande teoribildningarna neoliberal institutionalism och neorealismens och deras synsätt på begreppet regimteori vill vi redogöra för hur situationen i Arktis ser ut idag. Vi ämnar inte ställa de två olika teorierna mot varandra, utan snarare använda teorierna för att belysa olika fenomen. Då studien visar att teorierna har olika förklaringskraft av olika fenomen, minskar emellertid tilltron till den andra teoriskolan. Detta resultat innebär att studien delvis också blir teoriprovande. Huruvida en studie är teoriprovande eller teorikonsumerande kan ses som en gradskillnad, men då vi framförallt analyserar fallet Arktis med hjälp av teorier kring regimer och inte har teorierna i fokus är studien främst teorikonsumerande. (Jmf Esaiasson et. al 2004: 40-1)

Det finns många definitioner på vad som innefattas av regionen Arktis. Det finns hänvisningar till norra polcirkeln, klimatgränser och trädgränsen. I denna samhällsvetenskapliga studie är dessa definitioner kanske mindre intressant, då det för oss centrala är vilka stater som det är mest vedertaget att inkludera. Dessa är: Danmark (Grönland), Island, Kanada, USA (Alaska), Ryssland, Finland och Sverige.

Den arktiska regionen är unik på många olika sätt, vilket motiverar vårt val av att göra en fallstudie. För det första är Arktis mötespunkten för två kontinenter, den nord amerikanska och den europeiska. För det andra består Arktis av ett ishav klassificerat som internationellt vatten, men omringat av stater vars suveräna territoriella hav utgör huvuddelen av regionen. För det tredje ses ofta området av de arktiska staterna som en perifer del av deras territorium då staternas politiska maktcentra ligger vid sydligare breddgrader. Arktis har endast setts som ett lager för naturresurser och en exotisk plats i utkanten av civilisationen.

Vi är medvetna om att en fallstudie ha begränsade möjligheter för generaliseringar, men det faktum att Arktis är så unikt gör det intressant att studera i sig. De teorier om och fenomen av konflikt och samverkan som vi beskriver gör sig emellertid gällande på många håll i världen.

Uppkomsten till denna uppsats kan sägas ha kommit utomvetenskapligt då det är ett aktuellt ämne i dagspressen, dels pga. att klimatförändringar alltmer uppmärksammas i media, men också p.g.a. staters allt större intresse av områdets naturresurser.

2.2 Material och Källkritik

De teorier vi använder oss av grundar sig främst i form av tryckta källor, i stor utsträckning författade av de teoretiker som representerar de respektive teoribildningarna. Kenneth Waltz kan sägas vara upphovsmannen till neorealismen, men vi har valt att även inkludera Joseph Grieco i denna skola. Robert Keohane publicerade 1984 sin bok *After Hegemony*, som kan sägas vara grunden för den neoliberala institutionalismen. Även om Keohane har hävdat att teorin lånar lika mycket från Realismen som Liberalismen (Keohane 1993: 298), har vi i denna studie valt utgå ifrån att den ligger närmare det liberala hållet, då han ursprungligen tillhör den Liberala teorin. Genom detta, möjliggör vi också för att inkludera andra teoretiker såsom neofunktionalismens grundare Ernst Haas, och miljöregimteoretikern Oran R. Young, trots att den senare utgår ifrån en bredare definition av vilka interaktioner mellan stater som bör innefattas i begreppet internationell regim¹.

Då denna uppsats behandlar ett dagsaktuellt ämne, är det ibland svårt att hitta uppdaterat material som samtidigt kan anses tillförlitligt för vetenskaplig forskning. Vi har i vissa fall tvingats tillförlita oss på Internetkällor för att få aktuella uppgifter gällande pågående konflikter. De Internetkällor vi valt att använda oss av är olika organisationers hemsidor, men också *BBC*, *The New York Times*, samt *Aftenposten*; källor som vi anser vara välkända och allmänt respekterade nyhetsförmedlare.

De artiklar och rapporter som vi tagit del av från *the Standing Committee of Parliamentarians in the Arctic Region*², har varit värdefulla, då det är svårt att finna material om den arktiska regionen. Tal av politiker och e-post korrespondens med forskare utgör också en del av vårt material. Vi är medvetna om att dessa, samt rapporternas författare, kan ha haft intresse av att idealisera effektiviteten i de arktiska samarbetarna. Vi anser emellertid att källornas aktualitet och trovärdighet överväger en möjlig positiv vinkling.

---

¹ Stephen D. Krasner gjorde i sin bok "Internationella Regimer" en annan uppdelning av teoretikerna, där Young ingick i den Grotianska skolan, Keohane i strukturell realism och Waltz i realism.

² The Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region är en organisation som har till syfte att stödja och aktivt främja Arktiska rådets arbete (Langlais 2000:28).

3 När isen smälter ökar hoten

I takt med att isen smälter ökar vikten av gränsöverskridande miljösamarbeten i Arktis. Polarregionernas miljö är känslig och påverkas mer av växthuseffekten än någon annanstans på jorden. Under kalla kriget fanns en avsaknad av samarbete i den militärt strategiskt viktiga regionen, men de två senaste decennierna har allt fler mellanstatliga samarbeten utvecklats. Detta avsnitt kommer att behandla olika typer av regimer i Arktis utifrån perspektivet neoliberal institutionalism, då detta perspektiv tror att regimer har stor påverkan på staters agerande i det internationella systemet. Efter en inledande beskrivning av några tidiga regimer i Arktis, kommer vi att redogöra för ett antal olika samarbeten i Arktis som syftar till att ge en bredare bild av den mängd regimer som finns i området. För att få en bättre förståelse för situationen kommer vi att fördjupa oss i tre regimer som på skilda sätt har betydelse för Arktis; Montrealprotokollet, FN:s Havsrättskonvention (United Nation Convention Law of the Sea, UNCLOS) och Arktiska Rådet. Montrealprotokollet är en global regim, vars införande har haft stor betydelse för miljön i Arktis. UNCLOS är den globala regim som bestämmer den rättsliga statusen över staternas territorialvatten och Arktiska Rådet är en regionsomfattande *soft regime* för hållbar utveckling i Arktis

3.1 Tidiga regimer i Arktis

Under det kalla kriget var det svårt att få till stånd samarbeten i den arktiska regionen. De tidiga regimer som berört den arktiska regionen var geografiskt avgränsade och funktionellt specifika regimer. Enligt neoliberal institutionalism kommer internationella regimer till för att stater tror att de kan dra ömsesidig nytta av ett samarbete på ett sätt som inte skulle vara möjligt som självständiga aktörer (Keohane 1982: 150). Staterna samarbetade därför för att hantera konkreta problem, såsom konventionen för att skydda pälssälar som undertecknades 1911. Denna utvecklades som en följd av en ökad kommersiell jakt på pälssälar i Arktis i slutet av 1800-talet, vilket höll på att leda till djurartens utrotning. Många års förhandlingar ledde fram till denna multilaterala konvention mellan USA, Japan, Ryssland och Kanada, företrätt av Storbritannien (Osherenko & Young 1993: 27). Om staters enskilda beslut inte påverkade någon annan, skulle det inte finnas något behov av att samarbeta och således inga regimer. Djur känner dock inte till några statsgränser, vilket tvingade staterna i konventionen om pälssälar till samarbete då de själva inte kunde finna en lösning till problemet. Ett annat exempel på en regim som kom till för att skydda och bibehålla djurbestånd är

1973 års konvention för isbjörnar och dess ekosystem. Det var en konvention som kom till stånd, trots spänningarna ur det kalla kriget, mellan de fem stater med kustlinjer som gränsade till det arktiska havet. Dessa regimer kan anses historiskt viktiga då de tillåter staters ingripande inte bara inom sitt suveräna territorium, eller inom parternas jurisdiktion, utan också inom internationellt vatten. (Osherenko & Young 1993: 97)

Keohane förklarar hur samarbeten uppstår genom att koppla till makroekonomisk analys och menar att fenomenet *marknadsmislyckande* förklarar efterfrågan på regimer. Marknadsmislyckanden är situationer då den fria marknaden leder till suboptimala utgångar. I ovan beskrivna situationer skulle den fria jakten på djuren i Arktis ha kunnat innebära en suboptimering där varje stat försökte maximera sin egen nytta. Detta skulle kunna ha kommit att leda till djurens utrotning och därmed en negativ utgång för alla parter i på lång sikt. Institutioner blir nödvändiga för att komma till bukt med marknadsmislyckanden inom makroekonomin och på samma sätt menar Keohane att regimer korrigerar liknande brister i världspolitiken (Keohane 1982: 151).

En annan tidig regim i Arktis är Spetsbergstraktatet som antogs år 1925 och bestämmer Svalbards rättliga status. Denna ger Norge suveränitet över ögruppen med vissa restriktioner, men också tillträde för medborgare från övriga anslutna stater att utnyttja ögruppens resurser (Osherenko & Young 1993: 56). Regimen fastlägger också området som en demilitariserad zon och ger skydd för de levande resurserna. Svalbard hade tidigare varit ett ingenmansland där valfångare, fiskare och pälsjägare från olika länder konkurrerade om utrymme och resurser. Regimen blev en lösning på detta alltmer ohållbara *terra nullius*, ingenmansland.

Även om man inom neoliberal institutionalism tror att samarbete går att uppnå trots det anarkiska systemet, erkänner man att det är svårt att få stater att samarbeta. Genom spelteori och modellen om *fångarnas dilemma*³ kan man förklara staters beteende. Detta innebär att staters rationella beteende sannolikt skulle leda till en suboptimal utgång. I detta fall skulle det i längden ha kunnat innebära en överexploatering av resurserna på Svalbard, som skulle ha varit en nackdel för alla inblandade parter. Staterna valde därför att lämna sin främst föredragna strategi och samarbeta genom att gemensamt förvalta ögruppens resurser. För att uppnå detta krävdes en regim för att överkomma hindren för samarbetet och upprätthålla ordningen. Detta resonemang visar att även om man utgår ifrån antagandet att stater bara följer sina egna intressen, kan de samarbeta och skapa regimer när de ställs inför dilemman. Därmed fungerar samarbete även i ett internationellt system präglad av anarki.

Axelrod uppmärksammar vikten av *framtidens skugga* för att förklara varför stater väljer att skapa regimer. Detta innebär att stater tar hänsyn till framtida interaktioner med stater i fler sammanhang. Man kan se det som att ”spelet spelas

---

³ Fångarnas dilemma är en modell som kan ge fyra utgångar. Om fånge A erkänner går han fri med en belöning och fånge B får dödsstraff och tvärt om ifall fånge B erkänner. Om båda erkänner får de behålla livet men med 10 års fängelsestraff och om båda är tysta släpps de båda fria. Detta innebär att fångarna troligtvis inte kommer att samarbeta med rädsla av att förrådas. Istället leder dilemman till en suboptimal utgång i fördel för den ena aktören, eller till bådass nackdel. (Little 2005: 379)

flera gånger” och som en följd av detta upptäcker staterna vinsten av samarbete, eftersom suboptimeringar kan leda till att andra stater hämnas vid nästa interaktion. (Axelrod 1987: 145). Följaktligen blir det mindre intressant att titta på enskilda samarbeten i den arktiska regionen, då de måste ses i en kontext av staters sammanhängande handlingar, rådande förväntningar och delade uppfattningar.

3.2 Ett ishav - med en uppsjö av samarbeten

Den första oktober 1987 höll Sovjetledaren Mikhail Gorbachev tal i Murmansk. Han uppmanade till ”a genuine zone of peace and fruitful cooperation” och samarbete mellan staterna gällande miljön, vetenskapen och kärnvapenfria zoner i den arktiska regionen (Young 2002: 4). Denna händelse refererar forskare och politiker, verksamma inom Arktis, till som en ny era av samarbete i den arktiska regionen⁴. Under de två senaste decennierna har det utvecklats en påfallande mängd internationella organisationer och mellanstatliga samarbeten i den arktiska regionen. Regimerna i Arktis kan inte analyseras i form av isolerade företeelser, utan måste ses som en helhet där ett framgångsrikt samarbete kan bana vägen för fler samarbeten. Axelrod utvecklade fångarnas dilemma genom att visa att samarbete kan uppstå också mellan egoistiska individer genom reciprocitet, vilket förklaras genom fenomenet *tit-for-tat*. Denna strategi innebär att aktörer använder sig av den strategi de blir bemötta med, vilket skulle innebära att ett initiativ till samarbete leder till vidare samarbete (Axelrod & Keohane 1993: 244, Keohane 1984: 76). Men det förklarar också varför samarbeten lyste med sin frånvaro under kalla kriget. Fenomenet skulle kunna ses som en förklaring till den uppsjö av regimer som kom till stånd i Arktis efter kalla kriget.

Förutom de tre regimer vi valt att fördjupa oss i nedan finns en mängd samarbeten som har direkt eller indirekt betydelse för den arktiska regionen. Konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar 1979, som är en konvention för Europa samt USA och Kanada om att minska utsläppen av luftföroreningar. USA och Kanada ingick 1988 Arctic Cooperation Agreement för att stärka det arktiska samarbetet mellan staterna. (Rothwell 1996: 159) Konvention för skydd av den marina miljön i Nordostatlanten utvecklades ur Oslo Paris Konventionen och trädde i kraft 1998 (ospar.org) Det subregionala samarbetet Barents Euro-Arctic Council som utvecklades ur 1993 års Barents Euro-Arctic Region, av fem arktiska stater med närhet till Barentshavet (Langlais 2000: 11). Nordiskt Forum är en internationell organisation för statliga regionala organ, som karaktäriseras av dess nordliga geografí. The International Arctic Science Committee består av nationella naturvetenskapliga organisationer och syftar till att underlätta samarbeten kring arktisk forskning.

---

⁴ Se bl.a. Keskkitalo 2004:42, Young 1992:25, Wallis 2006:6

Dessa samarbeten och organisationer visar hur ömsesidigt beroende staterna är av varandra och hur deras intressen flätas samman. Vi lever i en värld som alltmer präglas av interdependens, vilket gör att regimer blir allt viktigare i det internationella systemet.

3.3 Havsrättskonventionen

Eftersom Arktis huvudsakligen består av hav och ishav berörs regionen av det globala samarbetet i Havsrättskonventionen (UNCLOS). Då Arktis inte består av någon gemensam kontinent⁵, är UNCLOS den regim som reglerat staters rättigheter och skyldigheter i stora delar av regionen.

Hugo Grotius formulerade redan på 1600-talet principen om havens frihet. De ofantliga haven ansågs vara allmännyttan som en stat kunde nyttja utan att minska andra staters möjligheter till resurserna. I takt med teknikens utveckling och möjligheterna att utvinna resurser såsom mineraler, fisk och olja ur hav och havsbotten, växte emellertid staters intresse för att skapa en fungerande regim. Ända sedan Nationernas Förbunds början har tankarna funnits på att etablera en regim för att reglera havet och dess resurser. Medlemsstaterna har dock haft svårt att enas om en konvention.

Den första havsrättskonferensen som hölls i Genève 1958, antog fyra konventioner⁶. Ämnesområdena var uppdelade för att staterna inte nödvändigtvis skulle behöva ratificera alla delar (Haas 1980: 366). Då, liksom vid den andra havsrättskonferensen 1960, förblev frågan om territorialhavets bredd oreglerad. I slutet av 60-talet uppmärksammades kopplingen mellan de olika ämnesområdena och det ansågs nödvändigt att ena alla frågor i en enda konvention. Mellan 1973 och 1982 förhandlades UNCLOS fram. Konventionen trädde emellertid inte i kraft förrän år 1994 då de 60 stater som krävdes hade ratificerat den. Alla arktiska stater förutom USA, har ratificerat konventionen. Inom neoliberal institutionalism, tillskillnad från neorealismen, hävdar man att en regim kan komma till stånd utan reflektera den mäktigaste statens intressen i regionen. (Little 2005: 379) Om man väljer att se USA som en hegemon i det internationella systemet, påvisar det faktum att USA inte ratificerat UNCLOS att en internationell regim kan komma till stånd, utan att nödvändigtvis reflektera en hegemons intressen.

Konventionen föranleddes av en lång process av konflikter och meningsskiljaktigheter. Neoliberal institutionalism utgår ifrån att regimer bildas för att komma över hindren för samarbete, konflikter förnekas inte. Keohane anser

---

⁵ Vid sydpolen består Antarktis, tillskillnad från Arktis, en landmassa där Antarktisfördraget reglerar områdets rättliga status. Fördraget, som anses vara välkoordinerat och institutionaliserat, jämförs ofta med Arktis då nordpolen saknar motsvarande system. (Se bl.a. Young 2002)

⁶ Konventionen om territorialhavets och den angränsande zonen, Konventionen om det fria havet, Konventionen om fiske och bevarande av levande resurser i det fria havet samt Konventionen om kontinentalsockeln

att det är viktigt att inte förväxla samarbete med harmoni av intressen mellan stater. Vid harmoni finns inget behov av samarbete då stater redan betraktar varandras beteende som fördelaktigt för att uppnå sina mål. Vid samarbete däremot, anpassar stater sitt beteende för att underlätta koordinationen av staters handlande. Detta sker ofta genom förhandlingar och bör därför inte ses som avsaknad av konflikt, utan snarare en reaktion till konflikter eller potentiella sådana (Keohane 1984: 53-54). UNCLOS föranleddes inte utav en harmoni av intressen, utan av staters behov att samarbeta. Teknikens utveckling gjorde att staterna ville säkra sina intressen då man insåg att haven inte var en outtömlig resurs. Stater såg det som en nödvändighet att komma fram till ett gemensamt regelverk då de i allt större utsträckning hamnade i konflikt med varandra gällande rättigheterna till världshavens resurser.

UNCLOS innehåller alltså en mängd överenskommelser, t.ex. staters fulla suveränitet över sitt territorialhav men också en garanti för andra länders fartyg oskadliga genomfart genom detta vatten. Stater har också möjlighet att upprätta en exklusiv ekonomisk zon (EEZ) om maximalt 200 sjömil. I sin EEZ har kuststaten många rättigheter, men också skyldigheter såsom att skydda arter från överexploatering. Genom införandet av EEZ så omfattas 36 procent av världens hav av nationella staters jurisdiktion och kontroll (Buck 1998: 83). Denna utvecklige går hand i hand med den liberala uppfattningen att privatisering leder till att det finns ett långsiktigt intresse av aktörer att bevara och vårda sin egendom, vilket innebär att resurser inte överexploateras och att miljön skyddas. (Greene 2005 :460)

Utanför kuststaternas eventuella EEZ vidtar det fria havet och det område som av FN förklarats vara mänsklighetens gemensamma arvedel. Kuststater har emellertid rätt att göra anspråk på sin landmassas kontinentalsockel enligt Artikel 76 i UNCLOS. Den omfattar dock inte havet utan endast havsbotten. De senare årens oljefyndigheter och den ny teknik har gjort kontinentalsocklarna alltmer intressanta för de arktiska staterna, och därmed till en potentiell konfliktorsak. UNCLOS tillåter stater att göra anspråk på en kontinentalsockel 350 sjömil från kusten, som kan utökas om staten ifråga kan dokumentera att området har en naturlig geografisk sammankoppling. Stater har tio år på sig efter ratificerandet av konventionen att undersöka sin kontinentalsockel (a76.dk).

Till konventionen hör tilläggsavtalet om skydd och förvaltning av gränsöverskridande och långvandrande fiskbestånd som undertecknades 1995 och trädde i kraft 2001. Detta har stor betydelse för de arktiska staterna då regionen omfattar några av världens rikaste fiskevatten. Norge är t.ex. världens största fiskexportör och exporterade till ett värde av fyra miljarder US dollar under 2001 (ACIA 2004: 16). Av denna anledning kan man förstå behovet av en internationell regim för att reglera staters rättigheter till utvinnandet av fisk, men också skyldigheter till att värna om Arktis fiskevatten och förhindra att havet blir utfiskat.

UNCLOS kom alltså att handla om en mängd olika frågor som hade att göra med hanteringen av de gemensamma haven. Under år av förhandlingar utvecklades en allt högre s.k. *issue density*, en kompakthet av ämnesområden, som behövde regleras. Keohane menar att detta är en viktig faktor för att regimer ska

uppstå då regimer utvecklas där kostnaden för enskilda överenskommelser är högre än kostnaden av att komma överens inom en regim, plus kostnaderna för att etablera den regimen (Keohane 1982: 155-6). Desto fler närliggande frågor som stater vill komma överens om, desto större är chansen för etablerandet av en regim. Genom att behandla fler frågor får man stordriftsfördelar t.ex. när det gäller förhandlingar, och transaktionskostnaderna minskar för staterna. Högre *issue density* innebär också en mindre risk för att stater ska fuska. Bedrägeri är mindre gynnsamt när samarbetet involverar fler frågor, då de stater som kontrollerar den fuskande staten, kan hämnas i andra samarbeten. (Keohane 1982: 162)

UNCLOS är en omfattande och komplex regim som inrättades som ett resultat av staters behov av att samarbeta där reella och potentiella konflikter uppenbarade sig inom allt fler ämnesområden.

3.4 Montrealprotokollet

Många av de regimer som berör den arktiska regionen handlar om att skydda den känsliga miljön i Arktis. Miljön är det ultimata exemplet på interdependens. Staterna är enormt beroende av varandra i detta område, då en stats miljöförstöring kan ha förödande konsekvenser för en hel region.

Montrealprotokollet ses ofta som en framgångssaga inom internationella miljöregimer. Denna har haft stor betydelse för Arktis då det allt tunnare ozonskiktet ökade den farliga UV-strålningen vid nord- och sydpolen. På 80-talet visade ett antal studier att även om inte användningen av kemiska CFC-föreningar ökade, så växte halterna av ämnet i atmosfären, och i takt med detta ökade ozonhålen över de båda polerna (Buck 1998: 123). Wienkonventionen som undertecknades 1985 kom till stånd för att hindra förtunnningen av ozonskiktet, men detta förband inte staterna juridiskt till att minska användningen av de farliga ämnena. År 1987 undertecknades Montrealprotokollet som specifikt angav att staterna skulle halvera produktion och konsumtion av de mest ozonnedbrytande ämnena. (Greene 2005: 465) Detta var första gången som det internationella samfundet kom överens om att kontrollera utnyttjandet av ett ämne för att förhindra framtida miljöförstöring (Buck 1998: 123)

Jordens globala allmänningar, såsom våra gemensamma hav och vår atmosfär, ägs inte av någon stat, men dess förstörelse skulle påverka alla stater. Desto fler s.k. *free riders*, stater som åker snålskjuts på andra staters bekostnad och utnyttjar den globala allmänningen, desto större risk för vad Garrett Hardin kallar *allmänningens tragedi*. Vilket innebär överexploatering av gemensamma resurser, eller som i fallet när det gäller miljöförstöring, att den rationella aktörens enskilda kostnad av förorening är mindre än kostnaden att rena sina utsläpp (Hardin 1968: 245) Montrealprotokollet är ett exempel på en lyckad regim för att undvika allmänningens tragedi då den hindrar alla 160 deltagande parter från användning av ämnen som är skadliga för ozonskiktet och då det hela tiden utvecklas för att innefatta fler ämnen.

Protokollet är viktig för den arktiska regionen, inte bara för att den troligtvis har förhindrat en katastrofal förtunning av ozonskiktet, utan också för att det ger förhoppningar om att framtida miljösamarbeten, så som Arktiska Rådet, ska kunna bli lika framgångsrika.

3.5 Arktiska Rådet

Arktiska Rådet bildades 1996 och berör bredare frågor än tidigare nämnda regimer. Dess främsta uppgift är att skydda den arktiska miljön och stödja en hållbar utveckling⁷ i regionen. Detta samarbete har växt fram efter att stater sett ett behov av samarbete i en region vars miljöförstöring blir alltmer påtaglig. De två senaste decennierna har mänsklighetens aktiviteter ökat betydligt i Arktis. Sjöfarten ökar i takt med att alltfler oljeplattformer etableras och att transitpassagera bli isfria under längre perioder. Arktis klimat gör området extra känsligt för oljespill och andra miljöföroreningar. Oljan stannar längre i sedimentlagren, vilket innebär att oljespill är betydligt dyrare och mer komplicerat att handskas med jämfört med en liknande operation på sydligare breddgrader (Östräng 1999a: 10)

Det är inte bara aktiviteter i Arktis som påverkar dess miljö. Tungmetaller och andra gifter, som ursprungligen kommer från sydligare breddgrader, hamnar i fisk och däggdjur och följaktligen senare i bröstmjölken hos Arktis invånare. Vindar blåser karbondioxid, sulfater, svaveldioxid, sot och t.o.m. radioaktiva ämnen till Arktis. De globala klimatförändringarna har visat sig vara mer påtagliga vid syd- och nordpolen än någon annanstans på jorden. Forskare är eniga om att regionen påverkas två till tre gånger mer än sydligare breddgrader. (Young 1992: 181) Sedan 50-talet har det blivit upp till 4 grader varmare vid nord- och sydpolen under vinterhalvåret och förändringarna accelererar (ACIA 2004: 3). Framtidsscenerierna varierar mellan forskare men en den mest pessimistiska modellen visar en total smältning av Arktis isar vid år 2100. (ACIA 2004: 3) Om klimatförändringarna fortsätter i samma takt kommer detta i stor mån att påverka ekosystem, kulturer och ekonomier runtom i Arktis. Följderna av klimatförändringarna i Arktis drabbar heller inte bara området i sig, utan skulle kunna få enorma konsekvenser i hela världen. Den globala vattennivån ökar, vilket skapar en större risk för översvämningar i stora delar av världen. De smältande isarnas påverkan på havens och atmosfärens cirkulation kan ha avgörande betydelse på regionala klimat, t.ex. Golfströmmens betydelse för

---

⁷ Hållbar utveckling definieras som en utveckling som ”tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov” i Bruntlandkommissionens rapport om ”Our common future” (Young 1992:215)

Europa. Hotet om allmänningens tragedi i Arktis gör att staterna i området allt mer inser vikten av en omfattande miljöregim.

Arktiska Rådets medlemmar innefattar alla arktiska stater⁸. Förutom de permanenta medlemmarna deltar fyra andra länder som observatörer, liksom en mängd mellanstatliga och internationella organisationer såsom United Nations Environment Program (UNEP), Nordiska Ministerrådet, Worldwide Fund for Nature (WWF) och International Arctic Science Committee. Ordförandeskapet innehas just nu av Norge och roterar mellan medlemsländerna.

Arktiska Rådet utvecklades ur det arktiska mellanstatliga miljösamarbetet, Arctic Environmental Protection Strategy (AEPS) som grundades redan 1991. Liksom neofunktionalismen och Ernst Haas resonemang om spillover-effekt när det gäller integration, kan överenskommelser inom ett område leda till en bredare regim som omfattar fler områden än de ursprungliga. (Keohane 1982: 157) Det finns olika anledningar till att en regim kan formas eller förändras⁹. Tillkomsten av ny kunskap var den faktor som vi ser som den viktigaste då AEPS utvecklades till Arktiska Rådet. Haas poängterar vikten av kunskap för att utveckla regimer. Han menar inte att kunskap är synonymt med naturvetenskapliga upptäckter, men att kunskapen innefattar naturvetenskapen kopplat till sociala mål. (Haas 1980: 368) Nya upptäckter inom vetenskapen kan förändra aktörers intressen och på så sätt skapa nya samarbetsområden och nya regimer. Kunskapsbaserade s.k. *epistemic communities*, transnationella expertgrupper med delad syn på ett problem, har visat sig vara inflytelserika inom miljöfrågor (Greene 2005: 463). Arktiska Rådet har olika arbetsgrupper och projekt såsom The Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Protection of the Arctic Marine Environment (PAME) och Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)¹⁰ som kan ses som *epistemic communities*. AMAP lämnade 1998 en rapport om en uppskattning över föroreningarna i Arktis (Stenlund 2002 s. 835) Denna anses ha haft en signifikant betydelse på de globala förhandlingarna om långlivade organiska föroreningar och tungmetaller, t.ex. Stockholmskonventionen som undertecknades år 2001 och trädde i kraft 2004. På samma sätt väntas den rapport som presenterades av ACIA 2004, komma att ha stor betydelse för ett framtida globalt styre om klimatförändringarna. (Young 2000: 16) PAME är en viktig del i att förbättra förutsättningarna för att kunna transportera olja och gas på ett sätt som är säkrare ur miljösynpunkt. De har bl.a. utvecklat riktlinjer som en bas för vidare diskussion med involverade aktörer för att kunna samordna lagar och regleringar (Griffiths 1999: 198)

Arktiska Rådet har inga administrativa organ och ingen egen budget. Därför kan rådet inte heller definieras som en organisation. Arthur Stein poängterar en skiljelinje mellan regimer och internationella organisationer. En regim kan vara,

---

⁸ Staterna är de huvudsakliga aktörerna, representerade av dess utrikesministrar, men ursprungsbefolkningarna har lika stor rätt att rösta via deras organisationers politiska företrädare (Stenlund 2002:836).

⁹ Fyra olika faktorer brukar nämnas som orsaken för att förklara varför en regim formas eller förändras; utnyttjandet av makt, samverkan av intressen, kunskapens roll eller varierande externa faktorer. (Osherenko & Young 1993:8)

¹⁰ För en fullständig lista över Arktiska Rådets arbetsgrupper och projekt se www.arctic-council.org

men behöver inte nödvändigtvis vara institutionaliserad. På samma sätt kan internationella organisationer vara regimer, men är det inte per definition (Stein 1983: 133) FN är ett exempel på en organisation som inte är en regim, då ett medlemskap inte förhindrar staters självständiga beslutsfattanden genom att forma dess handlingar. Av samma skäl är det svårt att klassificera Arktiska rådet som en regim. Rådet behandlar inte ett visst ämnesområde, som ingår i Krasners definition av en internationell regim. I dess deklaration beskrivs Arktiska rådet istället som ett "*high level forum*" (arctic-council.org), medan andra har beskrivit det som en "*soft law organisation*" (Koivurova 2005: 104) eller "*soft law regime*" (Stenlund 2002: 839) Young har istället beskrivit samarbetet som "a mechanism created by the arctic states to explore the prospects for creating a region-wide regime" (Young 2000: 10). Detta innebär att man snarare ska se till möjligheterna för Arktiska Rådet, snarare än att fastna vid definitionen av det. Även om Rådet inte har juridiskt bindande funktioner har den betydelse för att forma staters beteende. Young påvisar att det kan finnas fördelar med en mer informell *soft law* i en region som i Arktis. Stater tenderar att komma till beslut snabbare och inom större samarbetsområden och därutöver är informella överenskommelser lättare att ändra efter nya behov eller kunskaper (Young 2000:10)

Det huvudsakliga ansvaret för att implementera Arktiska Rådets beslut ligger i medlemsstaternas händer. Det finns således ingen tydlig mekanism för stater att kontrollera att andra medlemmarna följer besluten. Detta är en brist då en viktig funktion i internationella regimer är att de sprider information om andra staters beteende. Detta ökar möjligheten att avslöja en stat som fuskar och eftersom alla stater tjänar på att ingen fuskar, upprätthålls regimen (Krasner 1983: 362). Finns det då möjligheter för det arktiska samarbetet att utveckla en bindande regim som skulle öka staters incitament att följa besluten?

3.6 En legal regim i Arktis

Det arktiska samarbetet har i vissa fall beskrivits som fragmenterat, svagt och dåligt institutionaliserat (Young 2002: 4) och en mängd olika regimer belyser en mängd, ibland överlappande ämnesfrågor. Bildandet av Arktiska Rådet ingav förväntningar om att en mer integrerad regim ska komma till stånd i regionen (Holland 2002: 851). Kristine Offerdal vid Fridtjof Nansens Institut menar att såsom Arktiska Rådet är organiserat idag är det beroende av initiativ och välvilja av medlemsländerna. Då dess dokument inte är juridiskt bindande för staterna försvagas auktoriteten i samarbetet. Detta, menar hon, bidrar också till vad många beskrivit som låg regimeffektivitet. När Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region hade sin sjunde konferens i Kiruna, Sverige, i augusti 2006, diskuterade man möjligheterna att etablera en legal regim i Arktis. Forskare såväl som politiker har uttryckt förhoppningar om detta (Wallis 2006: 7).

Rothwell, som skrivit om internationella lagar vid syd- och nordpolen, menar att den mängd av multi- och bilaterala regimer som gör sig gällande i Arktis visar att det finns en potential för de arktiska staterna att utveckla en enhetlig

omfattande legal regim (Rothwell 1996: 157). Hans Corell, med andra, menar däremot att man bör fokusera på de juridiskt bindande regimer som faktiskt redan finns i Arktis. UNCLOS har ansetts vara en startpunkt för en fördjupad regim, då Arktis stater knappast vill ge upp de rättigheter de tillskrivits i konventionen i förmån för en ny legal regim i Arktis (Corell 2006: 5). Det faktum att Arktis påverkas av handlingar som sker utanför Arktis, gör att legala regimer gällande området i stor utsträckning måste vara globala. Därför är det redan existerande globala konventioner, såsom Montrealprotokollet, som utgör den legala regimen i Arktis (Corell 2006: 2,7). I likhet med detta menar också Young att det inte finns något behov av ett integrerat regionalt styrningssystem i Arktis, då nuvarande system utgör en bra grund (Young 2002: 17). Forskaren Olav Schram Stokke vid Fridtjof Nansens Institut menar att Arktiska Rådet har stärkt hanteringen av miljöfrågor i Arktis, men att detta inte kräver en legal regim. Rådet bör istället ses som en normbildare i samspel med redan existerande institutioner (Schram Stokke 2006: 12). Huruvida det utvecklas en enhetlig legal regim i Arktis eller inte, återstår att se, men de verktyg och samarbeten som redan finns i regionen bör ej negligeras då de kan vara betydande för områdets framtid.

4 När isen smälter ökar möjligheterna

Den arktiska regionen är en region som idag präglas av konflikter. Konflikter som handlar om hur gränser ska dras, om vad som får kallas interna vatten, om hur långt ut i havet ett land skall ha tillåtelse att exploatera havsbottens resurser, listan kan göras lång. De samarbeten som, trots alla schismer, har skett har främst varit gränsöverskridande miljösamarbeten. Paradoxalt nog, är det de ökade koldioxidutsläppen och ett allt varmare klimat som gjort att affärsmöjligheterna i Arktis öppnats upp och tidigare obetydliga gränser nu är starkt omtvistade då de ekonomiska insatserna har ökat i samma takt som isen dragit sig undan. Man talar om ett nytt Klondyke, men denna gång är det inte enskilda lycksökare som är aktörerna, utan istället de stater som omringar den arktiska oceanen.

Vår avsikt är att ur en neorealistisk synvinkel förklara varför stater idag i ökad utsträckning trots allt medverkar i regimer. En utveckling som varit betydande i Arktis sedan det kalla kriget upphörde. Vi avser att först ge en historisk återkoppling till regimbildning i Arktis, främst med utgångspunkt i det kalla kriget, och se hur historien har påverkat dagens situation, för att sedan analysera UNCLOS, och de meningsskiljaktigheterna som finns kring konventionen, då den är oerhört central för konflikterna i Arktis. Tillsist avser vi att förklara varför man ur ett neorealistiskt perspektiv inte kan se den uppsjö av miljöregimer som existerar i Arktis som effektiva.

4.1 En brännpunkt i ett kallt krig

Arktis har under århundraden varit ett område som såväl geografiskt som politiskt legat i periferin. Det var först under den nationalistiska eran som Arktis kom i var mans blickfång. Otaliga expeditioner skickades iväg för att bli först att hissa sitt lands flagga över den karga nordpolen. Men när flaggor hissats och rekord slagits, samtidigt som man insett att passagera genom det arktiska havet inte lämpat sig för kommersiell sjöfart, då föll Arktis åter igen i glömska.

Det var först efter det 2: a världskrigets slut och det kalla krigets uppkomst som den arktiska regionen åter igen kom i blickfånget. De två supermakterna Sovjetunionen och USA separerades endast av ett fruset hav och det kalla kriget kom bokstavligen att bli ett kallt sådant.

Kenneth Waltz hävdar att den bipolära världsordningen var den stabilaste fördelningen av makt i världssystemet, och att staterna är säkerhetsmaximerare (Dunne & Smith 2005: 164-7). Regimer var sällsynta i allmänhet och i Arktis i synnerhet. De regimer som trots allt existerade i Arktis var främst bilaterala (Rothwell 1999: 156). Detta talade för realismens tes om att stater är rädda för att

andra stater ska tillskaffa sig oförutsedda fördelar, ett problem som kan sägas minska när endast två stater samarbetar. Detta då man har större möjlighet till kontroll över den andres agerande.

Neorealismen menar att gemensamma intressen inte är grundstenen för etablerandet av regimer, de erkänner det som en viktig del, men det viktigaste är att en stark stat, en hegemon, kan upprätthålla samarbetet och införa sanktioner mot stater som bryter överenskommelser. (Zacher & Sutton 1996: 3)

Militära intressen och säkerhet kom att dominera den Arktiska agendan under det kalla kriget. I fall det uppstod intressekonflikter mellan den civila sektorn och den militära så var civila intressen starkt underordnade (Östräng 1999b: 22-3) Flertalet av de samarbeten som trots allt föreslogs och sedermera faktiskt implementerades kom att utföras separat av de enskilda länderna som deltog i forskningssammanhanget¹¹ (Östräng 1999b: 35).

Den ryska Norra HavsfloTTan med bas i Murmansk bestod bl.a. av flertalet nukleära¹² ubåtar, som kunde gömma sig under den arktiska isen. De utgjorde ett enormt potentiellt hot mot USA, och Arktis kom att bli ett av de strategiskt mest viktiga områdena under det kalla kriget (Rothwell 1996: 222). Under perioden spelade USA, tillsammans med sina allierade i NATO en ledande roll gällande säkerhetsfrågor, mycket beroende på den sovjetiska maritima ansamlingen på Kolahalvön men också eftersom en eventuell nukleär attack eller vedergällning förmodades ske med ballistiska missiler flygandes över den Arktiska isen (Griffiths 1999: 193).

Spetsbergstraktatet som diskuteras i föregående kapitel skulle neorealister förklara med ett säkerhetsteoretiskt resonemang. Den ryska Norra HavsfloTTan måste nämligen passera ögruppen för att nå öppet hav vid Atlanten, En militariserad zon skulle drastiskt ändra maktbalansen i området, och hota flottans rörelsefrihet, något som gjorde kompromissen nödvändig då det inte fanns något internationellt stöd för att förklara den som rysk (Jmf Rothwell 1999: 418). Efter andra världskriget ville Stalin omförhandla avtalet i syfte att militarisera ön med sovjetiska enheter, men något nytt avtal kom aldrig till stånd (Östräng 1999c: 137-40).

Polarbjörnsavtalet från 1973, som skyddade viss jakt på isbjörnar nämns som ett lyckat exempel på en gränsöverskridande regimbildning i Arktis. Neorealismens tro på att en hegemon är nödvändig för att upprätthålla en regim beror delvis på att det annars ses som svårt att straffa stater som inte efterlever regimens krav (Jmf Zacher & Sutton 1996: 3). I specifika fall som det om polarbjörnarna fanns det inga argument för att inte samarbeta då samarbetet snarare utgjorde en ”vinna-vinna” situation, där ingen stat skulle ha särskilt mycket att tjäna på att inte följa avtalet.

En av anledningarna till att det togs få initiativ till samarbete under det kalla kriget var därför att det inte låg i staternas intresse. Mycket beroende på att

---

¹¹ Se bl.a. POLEX (The Polar Experiment)

¹² De ryska Typhoonubåtar var designade så att de kunde stanna gömda i upp till ett år under den arktiska isen (Bonner 2000:150)

Arktisregionen främst associerades med ett säkerhetstänkande, framförallt från stormakternas sida, så blockerades många försök att bilda multilaterala eller bilaterala regimer (Rothwell 1996: 418)

Neorealisten Robert Jervis menar att när det kommer till säkerhet, och framförallt säkerhetsdilemmat finns det inga absoluta vinster utan enbart relativa, även om han medger att kärnvapen delvis har förändrat detta (Jervis 1982: 174-5). I Arktis handlade under kalla kriget nästa allt om säkerhet och det kan således inte ses som överraskande att samarbetena var få.

Efter kalla kriget slut uppstod det som tidigare nämnts en rad nya samarbeten. En av de allra viktigaste; UNCLOS kom att bli central för det nya Arktis, och neoliberalismen kom att se det som en på det hela taget lyckad regim. Men neorealisterna kom att hävda att inget förändrats, staternas intressen var desamma, och att UNCLOS var en för staterna paretooptimal lösning som gynnade dess intressen. Men i Arktis kom konventionen att bli ett problem; en referens vid konfliktsituationer som inte gav ett enhälligt svar.

4.2 En konvention som inte anpassats till Arktis

Medan den institutionella liberalismen hänvisar till marknadsmisslyckanden och fångarnas dilemma som en förklaring till bildandet av regimer, menar neorealismen att man snarare borde se staters incitament till att medverka i regimer ur det spelteoretiska exemplet ”Battle of the Sexes”. Ett spelexempel som visar att det kan finnas fler än en möjlig spelutgång som är paretooptimal. De är snarare flera stycken och befinner sig längs en s.k. paretofront. Spelet syftar till att visa att stater medverkar i regimer när det finns ett koordineringsproblem, och där en icke-medverkan enbart skulle vara till nackdel för staten ifråga. (Little 2005: 380-1). UNCLOS kan enligt neorealismen ses som en legal regim där många stater har mer att vinna på att ratificera än man har genom att avstå. Konventionen har dock, som det kommer visa sig, kommit att bli en källa till konflikter när det gäller Arktis.

Ett av de största problemen gäller de båda arktiska sjöpassagerna; Nordvästpassagen och Nordostpassagen. De går längs den kanadensiska respektive den ryska kusten och bildar en cirkel kring den Arktiska oceanen. Om passagerna vore isfria skulle det innebära att sjövägen från Europa och Nordamerika till hamnar i Japan och norra Kina kortas med uppemot 5000 km (aftenposten.no). Ett sådant scenario skulle troligen leda till att den globala handelssjöfarten i framtiden väljer andra vägar till Asien och att trafiken genom Suez- och Panamakanalen minskas drastiskt. Det är bl.a. intäkterna i form av tullinkomster¹³ som den ryska och kanadensiska staten är intresserade av. Genom att få dessa farleder klassificerade som interna vatten kan de båda staterna utkräva

---

¹³ Suezkanalen genererade 4 miljarder dollar till den Egyptiska statskassan 2005, Panamakanalen 1,4 miljarder (Leung, 2006).

tullavgifter som i förlängningen kan bli ett betydande tillskott till respektive statskassa. I Kanada refererar man redan idag till sjöleden som kanadensiska internvatten samtidigt som man stödjer Rysslands krav på samma status gällande Nordostpassagen. UNCLOS medger en rätt att klassificera hav som innanhav då såväl den kanadensiska som den ryska arktiska kusten har flertalet öar utanför kustlinjen vilket utefter en s.k. baslinjesprincip gör att havet mellan öarna och kusten kan klassificeras som innanhav (Rothwell 1999: 184-5). Men även om det finns paragrafer som ger Kanada och Ryssland rätt att klassificera passagera som innanhav finns det andra delar som medger stater rätt att nyttja passager, liksom man nyttjar smala sund i internationell sjöfart idag (Rothwell 1999: 190-9).

De maritima gränserna är en annan konfliktgrund i Arktis. Det gäller främst 3 hav: Berings Hav, Barents Hav samt Beauforthavet¹⁴. I Beauforthavet tvistas det om vad som tillhör Alaska, och således USA, och om vilken del som ska tillhöra Kanada. De sistnämnda hävdar att gränsen ska dras utefter den 141 meridianen som också utgör landgränsen mellan Alaska och Kanada medan USA å sin tur hävdar att gränsdragningen istället ska göras utefter ekvidistans (Rothwell 1999: 174). En gränsdragning efter ekvidistans skulle innebära att USA kan tillgodogöra sig en större havsyta nära kusten samtidigt som Kanada ges en större yta närmare polcirkeln (Se fig. 2 – 3).

I Barents Hav är förutsättningarna desamma men med andra aktörer. Norrmännen menar att man borde använda sig av ekvidistans medan ryssarna å sin sida vill dela upp området med hjälp av meridianbaserade sektorer (Se fig. 2-3). En princip man följt sedan Stalins tid då han 1926 drog en linje med hjälp av sektorerna och förklarade att hädanefter skall området benämnas som "Arctic USSR". Benämningen finns inte kvar idag men man hänvisar fortfarande till meridianen, d.v.s. samma yttre gräns som den tidigare gällande sektorn medgav, som den gällande gränsen (Vartanov et al 1999: 58-71).

Den sista dispyten gäller det Beringska sundet som separerar Alaska från Ryssland och samtidigt också separerar Berings Hav från Chutkihavet. Gränsen mellan vad som anses vara ryskt vatten och vad som anses vara amerikanskt drogs genom en linje som kom att kallas "Baker-Shevardnaze linjen"¹⁵. Linjen respekteras av respektive lands kustbevakning men faktumet att överenskommelsen inte blev ratificerad innan Sovjetunionen som statsbildning föll, gör att linjen alltjämt är omdiskuterad.

UNCLOS medger stater rätt till att göra anspråk på vad man anser vara sin egen kontinentalsocken vilket leder till att gränskonflikterna blir än mer avgörande. För att om länderna kring Arktis lägger fram bevis för en stor kontinentalsocken ökar möjligheten att kunna få tillstånd att utvinna de eventuella resurser som havsbotten gömmer. Denna möjlighet har gjort att Danmark hoppas kunna förklara att nordpolen tillhör dem. Detta då man har antydningar om att undervattensbergskedjan Lomonosov, som geologiskt är länkad till Grönland

---

¹⁴ Hav som alla fått namn efter personer med kopplingar till Arktis.

¹⁵ Efter James Baker dåvarande US Secretary of State och den likaledes dåvarande ryske utrikesministern och senare Georgiska presidenten Eduard Shevardnaze

(som är en semiautonom del av Danmark), går under nordpolen. Samtidigt som USA om man ratificerar konventionen kan göra anspråk på en kontinentalsocken större än Kalifornien (nytimes.com) (se fig. 1).

UNCLOS är en konvention som inte skrivits med hänsyn till Arktis vilket gör att stater tolkar den ur ett för dem så fördelaktigt sätt som möjligt, något som skapar konflikter. Att UNCLOS trots allt har ratificerats av majoriteten av Arktis stater kan ur ett neorealistiskt perspektiv sägas bero på att det ligger i staters intressen. Detta då konventionen i många fall ger stater ökat territoriell kontroll och större rättigheter till resurser. Något som ligger i linje med realismens teser om att staters primära mål är makt och överlevnad. USA har som hegemon redan gett sig själva rättigheter likt de i UNCLOS och ser då istället konventionen som ett hinder för dess militära enheters rörlighet ¹⁶(Jmf Zacher & Sutton, 1996: 20).

4.3 Ett spel med höga insatser

Neorealismen menar att stater i söker relativa vinster snarare än absoluta, och att man ser på samarbete som ett nollsummespel. Vid ett samarbete är man orolig för att en stat kommer tjäna mer på samarbeten än andra, och såvida man inte har säker information för att så inte kommer ske ställer man sig tveksamma till samarbete. I takt med att man finner fler resurser under havsbotten kommer de ekonomiska riskerna att missgynnas av ett samarbete att öka

Kampen om Arktis handlar om att få tillgång till naturresurser, främst i form av olja och naturgas. Enligt en undersökning utförd av US Geological Survey beräknas det att så mycket som 25 procent av världens okända gas och oljereserver ligger under det arktiska havet (environment.guardian.co.uk). Andra uppgifter uppger 30 procent av jordens totala resurser av gas och olja (aftenposten.no). Makten över dessa resurser gör att stater kan bibehålla eller i framtiden skaffa sig en betydande ekonomisk maktposition. I fallet med sjölederna har det historiskt sett handlat om säkerhetspolitik, något vi kommer att återkomma till, men som nämnts kan kontroll över lederna i framtiden också kunna inbringa betydande summor. Den största aktören i Arktis är Ryssland som med Sibirien och den ryska delen av Arktis sitter på enorma resurser¹⁷. På den ryska sidan av Barentshav ligger naturgasfältet Shtokman, som uppskattas till ett av världens största naturgasfält. Men det är ännu inte taget i bruk, men långt gångna konstruktionsplaner finns (nytimes.com). På den norska sidan av havet har Statoil snart färdigställt det enorma komplexet och mångmiljardbygget Snövit. När gasfältet tas i bruk beräknas det under sin livslängd generera upp emot 400

---

¹⁶ Det finns idag en politisk vilja att ratificera konventionen, men förslaget blockeras av en liten grupp republikaner i senaten. (nytimes.com)

¹⁷ Man uppskattar att 70-90 procent av Rysslands viktiga mineraler, 73 procent av oljan, 92, procent av naturgasen, 83 procent av allt tin, nästan 100 procent av alla diamanter, mer än 40 procent av pappersmassan, och tillslut mer än 50 procent av alla uppskattade fisk och skaldjurstillgångar finns i området (Östreng 1999a:4)

miljarder kronor till den norska staten (sr.se). Var gränsen som separerar Ryssland och Norge i Barents hav ska dras blir, då man konstaterat att området är oerhört resursrikt, en fråga om mångmiljardbelopp.

I Beuforthavet är situationen snarlik. Det är främst Kanada som protesterar, då man anser att de den ekonomiskt intressanta delen av Beuforthavet är den kustnära delen, en del som skulle minska i area om USA:s gränsdragningsprincip blir den som åtföljs. Det är nämligen här som geologer erfar att det, under havsbotten, finns stora oljefyndigheter (pubs.usgs.gov). USA har sedan 1977 utvunnit olja från fältet i Prouhoe Bay som ligger på den amerikanska (oomtvistade) sidan. Oljefältet står idag för 8 % av den amerikanska inhemska produktionen (news.bbc.co.uk-a). Att infrastrukturen, i form av pipelines, för att transportera oljan ner till de sydligare staterna, redan är utbyggd, gör att området bli än intressantare sett ur ett amerikanskt perspektiv.

Gränsen som delar Berings Hav delar också en av världens rikaste fiskegrunder. Häften av USA:s årliga fångst av fisk och skaldjur fångas här och en tredjedel av Rysslands (nytimes.com). Skulle Baker-Schevardnazelinjen inte respekteras och en annan gränslinje av någon stat hävdas vara den korrekta skulle det innebära markanta förändringar för de ryska respektive amerikanska fiskeflottorna. Ryssland hävdar att linjen har skurit bort 50 kvadratkilometer tidigare ryskt territorium samt att den avsäger dem rätter till mer än 200 000 ton fisk årligen (news.bbc.co.uk-b).

Oljan kan sägas vara en av världens absolut viktigaste resurser. För Kanada och Norge handlar det om att bibehålla en ekonomisk maktposition, som framförallt i fallet Norge helt grundar sig på upptäckten av olja i Nordsjön på 70-talet. För USA, som är världens största konsument av olja, handlar det dessutom om säkerhet. USA:s maktposition som den enda kvarvarande militära supermakten bygger på en säker tillgång till olja och vad är säkrare än att ha tillgångarna inom det egna territoriet? Framförallt med tanke på USA:s inhemska produktion minskat sedan 70-talet (Deffeyes 2003: 4).

4.4 Miljön

När isarna smälter är det inte bara en miljökatastrof i antågande, kring Arktis ser man också möjligheterna för en tidigare perifer region. En klassisk realist som Hans Morgenthau (Willets 1996: 120-1) skulle hävda att stater inte har något intresse för värdefrågor såsom miljön, utan att makt är det centrala begreppet i en analys av internationella relationer. Är situationen densamma idag, trots alla farhågor kring en stundande miljökatastrof, eller har stater enligt neorealismen ett mer altruistiskt perspektiv på frågor gällande miljön?

4.4.1 Havets motorvägar

Kanada hävdar att dess intresse för nordvästpassagen inte främst handlar om framtida tullinkomster, eller om säkerhetsperspektiv, utan att det snarare är av miljöhänsyn man vill få passagen klassificerad som internt vatten. Man menar att man genom att förbjuda passage för skepp som inte uppfyller kraven för att färdas i dessa extrema farvatten kan försäkra sig om att minimera riskerna för oljeutsläpp och andra miljökatastrofer som skulle kunna få förrädiska konsekvenser för regionen (Leung, 2006). Den kanadensiska delegationen till FN:s havsrättskonferens fick redan 1982 igenom artikel 234 i havsrättskonventionen som medger stater som gränsar till den Arktiska Oceanen, rätt till att förrätta lagar och regleringar för utsläpp från fartyg som färdas i området. Artikel 234 härrör från en kanadensisk lag från 1970¹⁸ som reglerar allt från vilka skepp som får färdas i Arktis till hur man de måste begränsa sin miljöpåverkan (Östräng 1999d: 228-30). Lagen har sitt ursprung från när den Amerikanska supertankern Manhattan färdades genom nordvästpassagen något som skedde utan tillstånd och skapade en kraftfull diplomatisk utväxling länderna mellan. Men trots detta lanserade Kanada några år senare ett eget transportschema (APP)¹⁹ i samarbete med Danmark som tillät Kanadensisk sjöfart året runt i de grönländska sunden. Detta var kontroversiellt eftersom det medgav Kanada en rätt man tidigare nekat USA. (Östräng 1999d: 229).

Artikel 231 gjorde att Kanada med hänvisning till artikeln fortsatt kunde hävda sin rätt till stora delar av den Arktiska arkipelagen utan större internationella protester. Detta inspirerade även Ryssland som varsamt följde den kanadensiska linjen för att själva kunna göra liknande rättighetsförklaringar runt sitt arktiska kustlandskap. Dessutom har Nordostpassagen under en lång period varit ett potentiellt komplement till transibiriska järnvägen, som ett sätt att transportera militära enheter och gods till Sibirien och det tidigare Sovjetunionen såg farleden som sitt eget internvatten (Östräng 1999b: 25).

USA motsätter sig såväl den kanadensiska som den ryska linjen och hävdar att passagera skall ses som internationellt vatten. (Vartanov et al 1999: 63) Detta kan sägas bero på att de som sitter över den reella makten i Washington är försvarsdepartementet och deras primära intressen i Arktis är säkerhetsmässiga och har att göra med "Freedom of the Seas" och att förhindra eventuella begränsningar i den amerikanska flottans rörelsefrihet Griffiths (1999)²⁰. Man vill behålla ett status quo i området då det nuvarande systemet passar de amerikanska intressena och man anser att man endast har att förlora på att samarbeta inom dess frågor. Något som talar för detta är att ett av de största samarbeten USA och Kanada mellan, 1988 års Arctic Cooperation Agreement, som berörde ämnen inom flertalet områden, inte berörde den kanske viktigaste frågan av alla, den om nordvästpassagen (Jmf Rothwell 1996: 159).

---

¹⁸ Canadian Arctic Waters Pollution Act (1970)

¹⁹ Arctic Pilot Project (1977)

²⁰ Som hänvisar till en intervju med Raymond V. Arnaudo f.d Polar Affairs Chief genomförd 1995

4.4.2 En framtida miljöbomb

Neorealister menar att det finns betydande hinder för att skapa internationella regimer och att de regimer som trots allt existerar beror på att det gynnar de starka staternas intressen i regimen (Zacher & Sutton, 1996: 19). Kyotoprotokollet har exempelvis ännu inte ratificerats av USA. Man hävdar att det skulle vara irrelevant om de åtog sig att minska sina utsläpp om inte utvecklingsländerna också de åtog sig liknande förpliktelser. Den amerikanska ståndpunkten kan sägas vara baserade utifrån tanken om ”*Free riders*”, d.v.s. att andra stater åker snålskjuts på i detta fall USA:s bekostnad. Det skulle innebära att dessa stater får relativa fördelar i avtalet gällande koldioxidutsläpp, något som kan ses som en global allmänning. (Jmf Paterson 1996: 70-1). Arktis kan sägas i allra högsta grad påverkats av den globala uppvärmningen, och problematiken i att skapa miljöregimer liknar exemplet med Kyotoprotokollet. De två stater i regionen som kan liknas vid hegemoner, Ryssland och USA har varit mer eller mindre negativa till bindande regimer (Jmf Rothwell 1996: 418) och utan en hegemon i ett samarbete eller regim menar neorealismen att den inte kan vara effektiv (Jmf Zacher & Sutton, 1996: 3) Det är troligt att USA har samma ståndpunkt gällande regimer i Arktis som man har till Kyotoprotokollet. I Ryssland är situationen lite annorlunda då man har stora problem med miljöförstöringen inom sitt territorium.

I den ryska delrepubliken Komi upptäcktes 1994 ett enormt oljeläckage från en pipeline som brukats långt efter att den ansågs tjänlig, något som ledde till att mellan 45-65 hektar, mestadels svampmark, kontaminerades. Det är svårt att beräkna vad en uppröjning kommer att kosta men som jämförelse kan nämnas att upprensningen av oljeläckaget från den amerikanska oljetankern ”Exxon Valdez” som gick på grund i Alaska 1989 beräknas ha kostat 2.3 miljarder dollar. Då var det endast en fjärdedel så stort som det som orsakades av den läckande pipelinen i Komi. (Vartanov et al 1999: 98).²¹

På Kolahalvön står idag den ryska Norra Havsflottan och bokstavligen rostar sönder. Man har beräknat att upp mot 18 % av all världens kärnreaktorer finns på halvön, många i form av uttjänta reaktorer till ryska ubåtar och ytstridsfartyg (bellona.org). Det finns från den ryska sidan en ovilja i att erkänna sina brister i hanteringen av uttjänta reaktorer²². Samtidigt finns det heller inget intresse från Ryssland att skriva under bindande miljöregimer. De skulle i förlängningen göra Ryssland tvingat att investera i lösningar för att kunna handha kärnavfallet på ett säkert sätt eller rena kontaminerad mark. Åtgärder som troligen skulle belasta den ryska statskassan med enorma utgifter²³ (Jmf Young 1998: 248). Neorealismen menar att om stater är osäkra på vilka de relativa vinsterna av ett samarbete så är

---

²¹ För att ytterligare förstärka domedagsbilden kan nämnas att Greenpeace beräknar att mellan 8-10 % av all rysk olja som pumpas genom deras pipelines läcker ut på vägen, skulle denna siffra ens vara någotsånär verklighetstrogen skulle det innebära att hundratals hektar mark kan förklaras livlösa. (Vartanov et al 1999: 98)

²² Exempelvis så dumpade den ryska marinen under 60-talet medvetet 7 kärnreaktorer i Karahavet, och risken att det skydd de utrustades med kommer rosta och sakteliga börja läcka är enligt forskare överhängande. (Vartanov et al 1999:20)

²³ Man beräknar att kostnader i regionen kring 4 miljarder dollar (news.bbc.co.uk-c).

man också mindre intresserad av bindande överenskommelser. Detta då man hellre vill kunna avbryta ett samarbete om andra stater ges oproportionerliga relativa vinster (Greico 1993: 127-8). Ryssland har inget att vinna på att medverka i regimer som de relativt sett förlorar på, detta då det är högst troligt att en bindande miljöregim inte skulle gynna ryska intressen, och att det ekonomiskt skulle slå mot den ryska industrin allra mest. Av bland annat denna anledning kan man se Ryssland som en hegemon i Arktis. Dessutom är Ryssland det land som kan sägas ha flest intressen i området då mer än 50 procent av den arktiska kustlinjen, och mer än 75 procent av den arktiska befolkningen tillhör Ryssland (Young 1992: 236). De övriga arktiska staterna kan visserligen samarbeta och gemensamt försöka minska utsläppen, men utan Ryssland, som är den stat som står för den mest av miljöförstöringen i Arktis, kan ett sådant samarbete inte på ett avgörande sätt lyckas förbättra den arktiska miljön.

När det kommer till miljöregimer som inte är legalt bindande menar neorealismen att stater kan gå med på att exempelvis minska sina utsläpp men att anledningarna till detta snarare är att man antingen agerade på ideologiska grunder och att man i realiteten inte hade några intentioner att möta kraven eller att kraven var så lågt ställda att man utan svårigheter kunna uppnå dem (Paterson 1996: 66) Arktiska Rådet med dess arbetsgrupp kan ses som en s.k. *dead-letter regime*; En regim där det ställs förväntningar, och möjligen finns formella regler gällande staters agerande, men de är inte bindande och det finns ingen möjlighet att kräva att stater åtgärdar dem (Jmf Little 2005: 374). Neorealister hävdar att organisationer och till viss mån regimer som Arktiska Rådet som kan sägas handa en mängd olika frågor inte, som Neoliberalismen hävdar, skapar ökat samarbete, utan istället är ett hinder för samarbete. Framförallt i fall med frågor som har en stark korrelation till varandra s.k. *issue linkage* (Grieco 1993: 134-5). Detta då det blir svårare att beräkna de relativa vinsterna i en fråga som korrelerar med en annan eftersom de påverkar varandra och således förändrar den initiala utgångspunkten för samarbete.

5 Slutsatser

De arktiska isarna smälter. Detta innebär ett enormt hot mot regionen, men det kan också innebära katastrofala konsekvenser för hela världen. I takt med att ishaven smälter ökar också staters möjligheter att utvinna Arktis naturresurser. Detta är paradoxalt då de icke-förnyelsebara naturresurserna som utvinns ökar miljöhotet ytterligare. Den arktiska regionen är under påtaglig förändring. Staternas miljösamarbete blir allt intensivare samtidigt som gränsdragningskonflikterna ständigt gör sig märkbara.

I denna fallstudie av Arktis har vi undersökt huruvida regionen kan anses konfliktfull eller präglad av samverkan. Givetvis karakteriseras Arktis av både konflikter och samarbete. Samverkan har i stor utsträckning gjort sig gällande såtillvida att alla stater visar att de har ambitionen att sträva mot ett mer miljömedvetet handlande då de ingått i samarbeten såsom Arktiska Rådet. Rådets effektivitet har emellertid ifrågasatts då det inte är en juridiskt bindande regim. Här kommer vi därför till diskussionen om huruvida *soft regimes* kan ha en normskapande effekt som påverkar staters handlande. Ser man interaktionen i Arktis utifrån ett neoliberalt perspektiv, är så fallet. Om vi istället sätter på oss de neorealistiska teoriglasögonen kommer fallet att vara annorlunda. Så länge stater inte skriver på en legal regim, och så länge det inte finns någon överstatlighet i Arktis, kommer miljöregimerna vara föga värda. Stater överger inte gärna sin suveränitet i förmån för en gemensam legal regim, men i fallet med UNCLOS utvidgades de arktiska staters suveränitet på det sättet att de tilldelades mer vatten under nationell jurisdiktion. Denna regim kom dock att ge upphov till de konflikter som idag präglar Arktis. Inom neoliberal institutionalism förnekas inte konflikter, men gränsdragningskonflikterna ger den neorealistiska teoribildningen ett större stöd då de ser till staters kalkyleringar om relativa vinster som förklaring till att staterna inte når konsensus när det kommer till de värdefulla naturresurser som Arktis hav och havsbotten innehar.

Tidsepoken kring kalla kriget kännetecknades av konflikter och militärt säkerhetstänkande. Samarbeten lyste med sin frånvaro. Regionen präglades i stor utsträckning av den maktkamp som pågick mellan supermakterna USA och Sovjetunionen. Även i detta sammanhang hade neorealismen hög förklaringskraft, då stater ständigt tog sin säkerhet i första hand och utvärderade alla samarbeten efter dess relativa vinster. Samtidigt förklarar neoliberal institutionalism detta som en *tit-for-tat* strategi, då det i regionen rådde ett klimat som missgynnade samarbete.

Efter sovjetunionens fall ökade samarbetena i världen och stater blev allt mer beroende av varandra. Montrealprotokollet har visat att internationella regimer mellan stater går att få till stånd, vilket ger den neoliberal institutionalismen stöd. Montrealprotokollet samarbetar stater trots rädsla för *free riders*. Neorealismen

har svårt att förklara lyckade miljöregimer som denna, då stater ger upp en del av sin makt i förmån för det gemensammas bästas. Protokollet inger därför förhoppningar om att framtida globala miljöregimer, såsom en om växthusgaser, ska komma till stånd. På samma sätt ger UNCLOS neoliberal institutionalism stöd då ett stort antal stater i världen gått samman för att hantera en global allmänning. Men bara delvis, då regimen samtidigt var svår att driva igenom. Förhandlingarna pågick under större delen av 1900-talet. USA har fortfarande inte ratificerat konventionen och diskussionerna fortsätter än idag, framför allt i Arktis, om staters kontroll över passager och hur stor kontinentalsöckel olika stater har rätt till. Eftersom USA inte kan hävda sin rätt till sin del av den arktiska kontinentalsöcknen utan att ratificera UNCLOS, kan situationen i Arktis komma att bli den pusselbit som får staten att ratificera konventionen. Detta skulle ge UNCLOS en betydligt större legitimitet och vara en stor framgång för internationellt samarbete, inte bara i Arktis, utan i hela världen.

Arktiska rådet tycker vi kan ses som en ny typ av *regional governance*, då det är svårt att definiera huruvida det är en regim eller inte. Rådet visar ändå på en typ av samarbete mellan stater då det är en normskapande instans som kan påverka staternas intressen och handlingar. De olika arbetsgrupperna har visat att Arktiska Rådet kan spela en viktig roll i att bistå med information och kunskap. Rådet kan ses som en modern *soft regime* som via *epistemic communities* i stor utsträckning bidrar med kunskap för att skapa globala lagliga regimer – en uppgift som inte visat sig försumbar. Rådet och dess arbetsgrupper kan därför inte med rätt kallas en *dead letter regime*. Rådet saknar emellertid en egen budget och måste därför förlita sig på staters välvilja att bidra med ekonomiska resurser. Av denna anledning är det svårt att se hur arbetsgrupper som PAME skulle kunna vara effektiva. Ryssland, som är den största miljöboven, vill inte binda sig till miljöregimer då det skulle förpliktiga dem att ta reda på sönderrostade kärnvapen och oljeläckage och därmed missgynna dem ekonomiskt. Övriga arktiska stater skulle således behöva bidra finansiellt för att få Ryssland att medverka i bindande miljöregimer. Även om detta skulle ge absoluta vinster till miljön, framstår denna lösning som avlägsen ur ett neorealistiskt perspektiv då det relativt sett skulle missgynna de bidragande länderna. Således ser vi att det alltid finns en risk för konflikter stater emellan och i detta fall en risk för allmänningens tragedi.

De två teorierna vi använt oss av är snarlika, men skiljer sig åt i deras tro på internationella regimer och i hur svårt det är att få till stånd samarbete. Det är svårt att hävda att någondera av teoribildningarna förklarar interaktionen i Arktis på ett överlägset sätt. Båda förklarar i viss mån vissa delar och kan sägas komplettera varandra då de har hög förklaringsgrad inom olika ämnesområden.

Den arktiska regionen präglas således av både konflikt och samverkan, men inom olika områden och beroende på vilket teoretiskt perspektiv vi använder.

Hur ser då framtiden ut i Arktis? Vi ser ett ökat intresse och ökad förståelse för vilka hot världens miljö och vi människor står inför. Många av de miljöproblem som hotar i Arktis är av intresse för alla stater, då miljöförstöring i regionen skulle kunna få katastrofala följder i hela världen. Om miljösamarbeten i framtiden ska kunna bli effektiva krävs det att stater går med på att minska sina

utsläpp; något de inte skulle göra utan vetskap om att alla andra stater tar sig an och följer liknande förpliktelser. Det är dessutom svårt att se hur en omfattande legal regim skulle kunna utvecklas i Arktis, där UNCLOS redan har en stark position som avgörande instans för staters utökade jurisdiktion i regionen. Ur neoliberal synvinkel kan man snarare se UNCLOS som en möjlighet då allt större ytor i Arktis kommer stå under nationell jurisdiktion och således sägas vara privat egendom som det finns intresse av att skydda, snarare än en global allmänning med risk för allmänningens tragedi. Men även om detta kan stävja utfiskning så är det betydligt svårare att privatisera koldioxidutsläpp eller andra gränsöverskridande miljöfaror. Vi anser inte att en regional lagstiftande regim nödvändigtvis är önskvärd i Arktis då dess miljöhot i allra högsta grad orsakas av globala, inte regionala, föroreningar. En mer eftersträvansvärd framtidsutsikt skulle vara starka, globala miljöregimer som reglerar alla staters hot för världens miljö och framtida existens. Kanske står vi nu inför en brytpunkt där situationen i Arktis leder till att USA ratificerar globala regimer och där miljöregimer blir effektfulla. Som studien har visat är detta mål som inte är lätta att uppfylla. Nya oljefyndigheter kan leda till större dispyter och gå före globala miljöregimer.

Huruvida Arktis i framtiden kommer vara ett hav som alla andra eller om det fortfarande kan vara en unik plats på vår jord, det kvarstår att se...

6 Referenser

6.1 Litteratur

- Axelrod, Robert, 1987. *Från konflikt till samverkan* SNS Förlag (Stockholm 1987)
- Axelrod, Robert & Keohane, Robert O. 1993. "Achieving Cooperation Under Anarchy: Strategies and Institutions" i Baldwin, David A. (red) *Neorealism and Neoliberalism – The Contemporary Debate*. Columbia University Press (New York 1993)
- Bonner, Kit & Bonner, Carolyn, 2000. *The Cold War at Sea*. Zenith Imprint
- Buck, Susan S, 1998. *Global Commons: An Introduction*. Island Press (Covelo, CA, USA 1998)
- Burchill, Scott, 2001. "Liberalism" i Scott Burchill et al. *Theories of international relations* 2a utgåvan, Palgrave (Tavistock and Rochdale, England 2001)
- Deffeyes, Kenneth S. 2003. *Hubbert's Peak: The Impending World Oil Shortage*. Princeton University Press (Oxford 2003)
- Esaiasson, Peter et al, 2004. *Metodpraktikan*. 2:a upplagan Nordstedts Juridik (Stockholm 2004)
- Grieco, Joseph M, 1993. "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism" i Baldwin, David A. (red) *Neorealism and Neoliberalism – The Contemporary Debate*. Columbia University Press (New York 1993)
- Greene, Owen, 2005. "Environmental Issue" s i John Baylis och Steve Smith (red) *The Globalization of World Politics*, 3e utgåvan, Oxford University Press (New York 2005)
- Griffiths, Franklyn, 1999. "Environment in the U.S. Discourse on Security: The Case of the Missing Arctic Waters". i Ostreng, Willy (red): *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dordrecht 1999)
- Jervis, Robert 1982. "Security Regimes" i Stephen D. Krasner (red) *International Regimes* Cornell University Press (London 1983)
- Keohane, Robert O. 1982 "The Demand for International Regimes" i Stephen Krasner (red). *International regimes* Cornell University Press (London 1983)
- Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony : Cooperation and Discord in the World Political Economy*" Princeton University Press (New Jersey 1984)

- Keskitalo, E.C.H., 2004. *Negotiating the Arctic -The construction of an International Region* New York and London: Routledge
- Krasner, Stephen D, 1983. Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables i Stephen Krasner (red) *International regimes*. Cornell University Press (London 1983)
- Little, Richard, 2005. "International Regimes" i John Baylis & Steve Smith (red) *The Globalization of World Politics*. 3e utgåvan, Oxford University Press (New York 2005)
- Morgan, Patrick M 2000. "Liberalist and Realist Security Studies at 2000: Two Decades of Progress?" i Croft , Stuart & Terriff, Terry: *Critical Reflections on Security and Change*. Routledge (London 2000)
- Osherenko, Gail och Young, Oran R. 1993. *Polar Politics: Creating International Environmental Regimes* Cornell University Press (Ithaca and London 1993)
- Ostreg, Willy 1999(a) "International use of the Northern Sea Route: What is the Problem?" i Ostreg, Willy (red) *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dortrecht 1999)
- Ostreg, Willy 1999(b) "National Security and the Evolving Issues of Arctic Environment and Cooperation" i Ostreg, Willy (red) *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dortrecht 1999)
- Ostreg, Willy 1999(c) "Norwegian Security Policy: The role of the Arctic, The Environment and the NSR" i Ostreg, Willy (red) *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dortrecht 1999)
- Ostreg, Willy 1999(d) "Danish Security Policy: The Role of the Arctic, the Environment and Arctic Navigation" i Ostreg, Willy (red) *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dortrecht 1999)
- Paterson, Matthew, 1996. "Ir theory: Neorealism, Neoinstitutionalism and the Climate Change Convention" i Volger, John & Imber, Mark F (red) *The Environment and International Relations*. Routhledge (New York 1996)
- Paterson, Matthew, 2001. "Green Politics" i Scott Burchill et al. "*Theories of international relations*" 2a utgåvan, Palgrave (Tavistock and Rochdale, England 2001)
- Rothwell, Donald R 1996. *The Polar Regions and the Deveelopment of International Law* Cambridge University Press (London 1996)
- Stein, Aurthur, 1982. "Coordination and Collaboration" i Krasner, Stepen (red) *International regimes* Cornell University Press (London 1983)
- Vartanov, Raphael & Roginko, Alexei & Kolossov, Vladimir, 1999. "Russian Security Policy 1945-96: The role of the Arctic, The Environment and the USSR" i Ostreg, Willy (red) *National Security and International Environmental Cooperation in the Arctic – The Case of the Northern Sea Route*. Kluwer Academic Publishers (Dortrecht 1999)

- Zacher, Mark W & Sutton, Brent 1996. *Governing Global Networks: International Regimes for Transportation and Communications*. Cambridge University Press (London 1996)
- Young Oran R. 1992. *Arctic politics: Conflict and Cooperation in the Circumpolar North* University press of New England (Hoover and London 1992)
- Young, Oran R. 1998. *Creating Regimes: Arctic accords and international governance*. Cornell University Press (London 1998)

6.2 Artiklar

- Hardin, Garrett, 1968. "The Tragedy of the Commons" i Science, New Series, Vol. 162, No. 3859. (Dec. 13, 1968), pp. 1243-1248.
- Haas Ernst B., 1980. "Why Collaborate?" Issue-Linkage and International Regimes" i tidsskriften "World Politics", Vol. 32, No. 3. (Apr., 1980), pp. 357-405
- Holland, Geoff, 2002. "The Arctic Ocean –the management of change in the northern seas" i Ocean & Costal Management nr 45, 2002
- Koivurova, Timo & Heinämäki, Leena, 2005. "The participation of Indigenous peoples in international norm-making in the Arctic" i Polar Record nr 42, 2006
- Langlais, Richard, 2000. "Arctic Cooperation Organizations: A Status Report" Rapport på the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Regions hemsida: <http://www.arcticparl.org/?/reports>
- Leung, Calvin, 2006. "Arctic Dream" i Canadian Business vol 79, nr 5 s 49-53.
- Stenlund, Peter, 2002. "Lessons in regional cooperation from the Arctic" i Ocean and Costal Management nr 45, 2002
- Young, Oran R., 2000. "The structure of Arctic Cooperation: Solving Problems/Seizing Opportunities" Rapport på the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Regions hemsida: <http://www.arcticparl.org/?/reports>
- Young, Oran R. 2002, "Arctic Governance: Preparing for the Next Phase" Rapport på the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Regions hemsida: <http://www.arcticparl.org/?/reports>

6.3 Tal och e-post korrespondens

Wallis, Diana, 2006. Tal av Diana Wallis, representant för Storbritannien i Europaparlamentet, på "The Seventh Conference of Parliamentarians of the Arctic Region" i Kiruna 3:e augusti 2006 med titeln "Is it time for an Arctic Charter? Perspectives on governance in the Arctic Region" Finns att ladda ner på the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Regions hemsida: <http://www.arcticparl.org/?/element/elementid/conference7>

Corell, Hans, 2006. Tal av Hans Corell, ambassadör och före detta rättschef i FN, på "The Seventh Conference of Parliamentarians of the Arctic Region" i Kiruna 3:e augusti 2006 med titeln "Reflections on the possibilities and limitations of a binding legal regime for the Arctic" Finns att ladda ner på the Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Regions hemsida: <http://www.arcticparl.org/?/element/elementid/conference7>

Offerdal, Kristine, 2007. Forskare vid Fridtjof Nansens Institut, Norge.
E-post korrespondens den 2:a januari 2007

6.4 Internetkällor

www.news.bbc.co.uk (a) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/5251458.stm>
Oil reaches high after BP closure - British Broadcasting Corporation.
Senast kontrollerad 2007-01-05

www.news.bbc.co.uk (b) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4354036.stm#map>
The Arctic's new gold rush, British Broadcasting Corporation.
Reynolds, Paul. Senast kontrollerad 2007-01-05

www.news.bbc.co.uk (c) www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6058302.stm
Nuclear waste poses arctic threat, British Broadcasting Corporation
Madlien, Jorn. Senast kontrollerad 2007-01-05

www.nytimes.com <http://www.nytimes.com/2005/10/10/science/10arctic.html>
As polar ice turns to water, dreams of treasure abound. New York Times
Krauss, Clifford et al. Senast kontrollerad 2007-01-05

www.aftenposten.no <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1175032.ece>
Kamp om nye ressurser, Aftenposten. Hultgren, John
Senast kontrollerad 2007-01-05

[www.sr.se www.sr.se/cgi-bin/vasterbotten/nyheter/artikel.asp?artikel=698823](http://www.sr.se/cgi-bin/vasterbotten/nyheter/artikel.asp?artikel=698823)

Snövits värde fördubblat. Sveriges Radio Senast kontrollerad 2007-01-05

[www.bellona.org http://www.bellona.org/english_import_area/8188](http://www.bellona.org/english_import_area/8188)

The Nikitin Case and Democracy in Russia. Bellona Jandl, Thomas

Senast kontrollerad 2007-01-05

[pubs.usgs.gov/ http://pubs.usgs.gov/fs/fs-0028-01/fs-0028-01.htm](http://pubs.usgs.gov/fs/fs-0028-01/fs-0028-01.htm)

Arctic National Wildlife Refuge, 1002 Area, Petroleum Assessment, 1998, Including Economic Analysis US Geological Survey.

Senast kontrollerad 2007-01-05

<http://environment.guardian.co.uk/climatechange/story/0,,1829280,00.html>

Global warming sparks a scramble for black gold under retreating ice

David Adam, Senast kontrollerad 2007-01-05

www.arctic-council.org

Main » Archives » Founding Documents » Declaration on the Establishment of the Arctic Council

Senast kontrollerad 2007-01-05

[a76.dk http://a76.dk](http://a76.dk) Danska Ministeriet för Vetenskap, Teknologi och Utveckling.

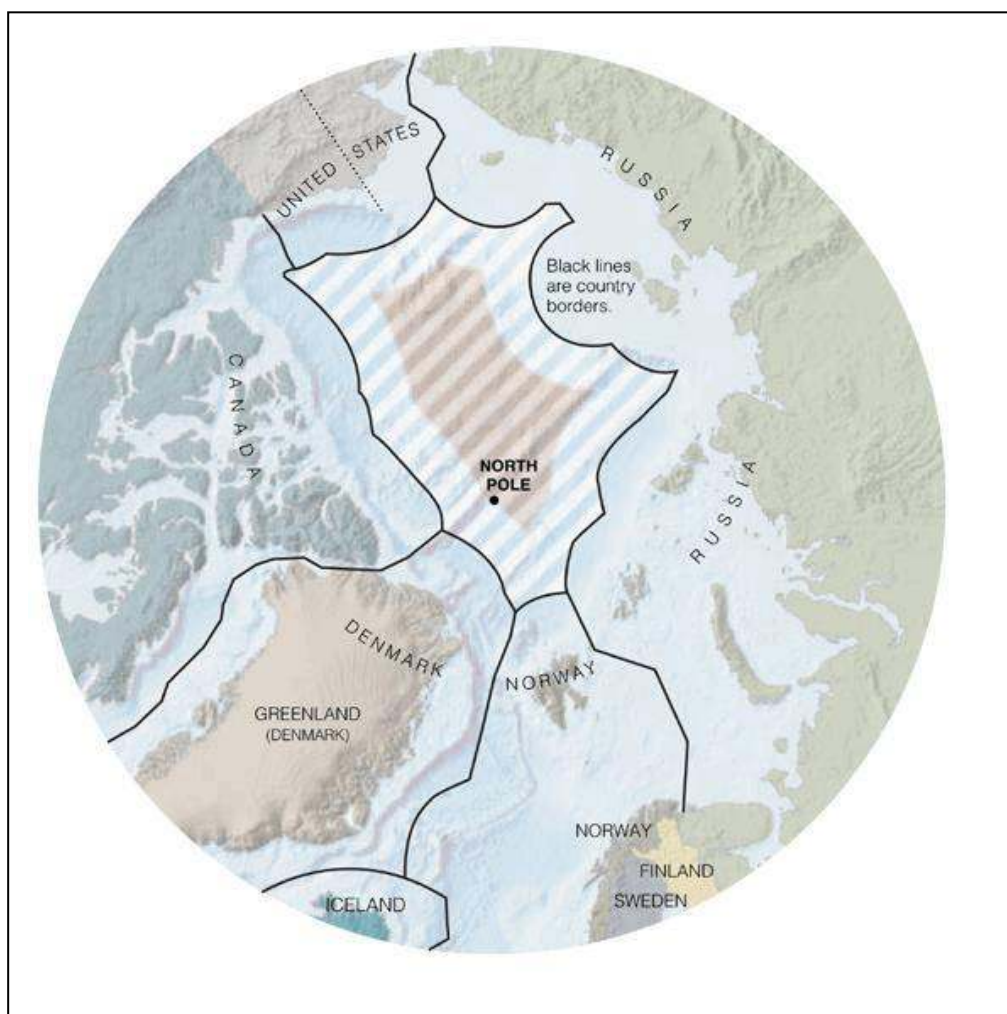
Senast kontrollerad 2007-01-05

[www.ospar.org www.ospar.org/eng/html/welcome.html](http://www.ospar.org) OSPAR kommissionen

Senast kontrollerad 2007-01-05

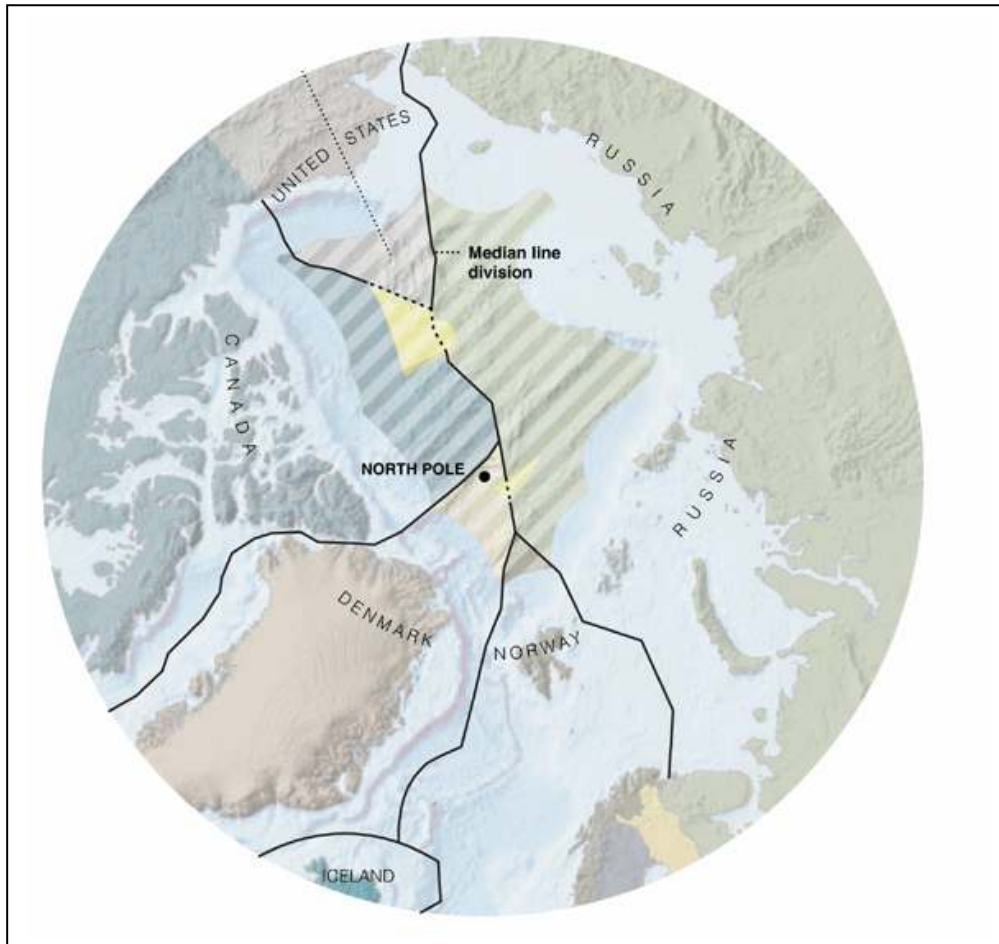
7 Bilagor

Fig. 1 – Så här ser Arktis ut idag, de svarta linjerna är respektive lands gräns. Den blå zonen är områden som länder kan göra anspråk, ett anspråk som senare måste godkännas av FN för att få laglig status. Den mittersta zonen kan man göra anspråk på om man kan visa att de undervattensbergskedjor som löper längs havsbotten är en naturlig del av landets kontinentalsocken

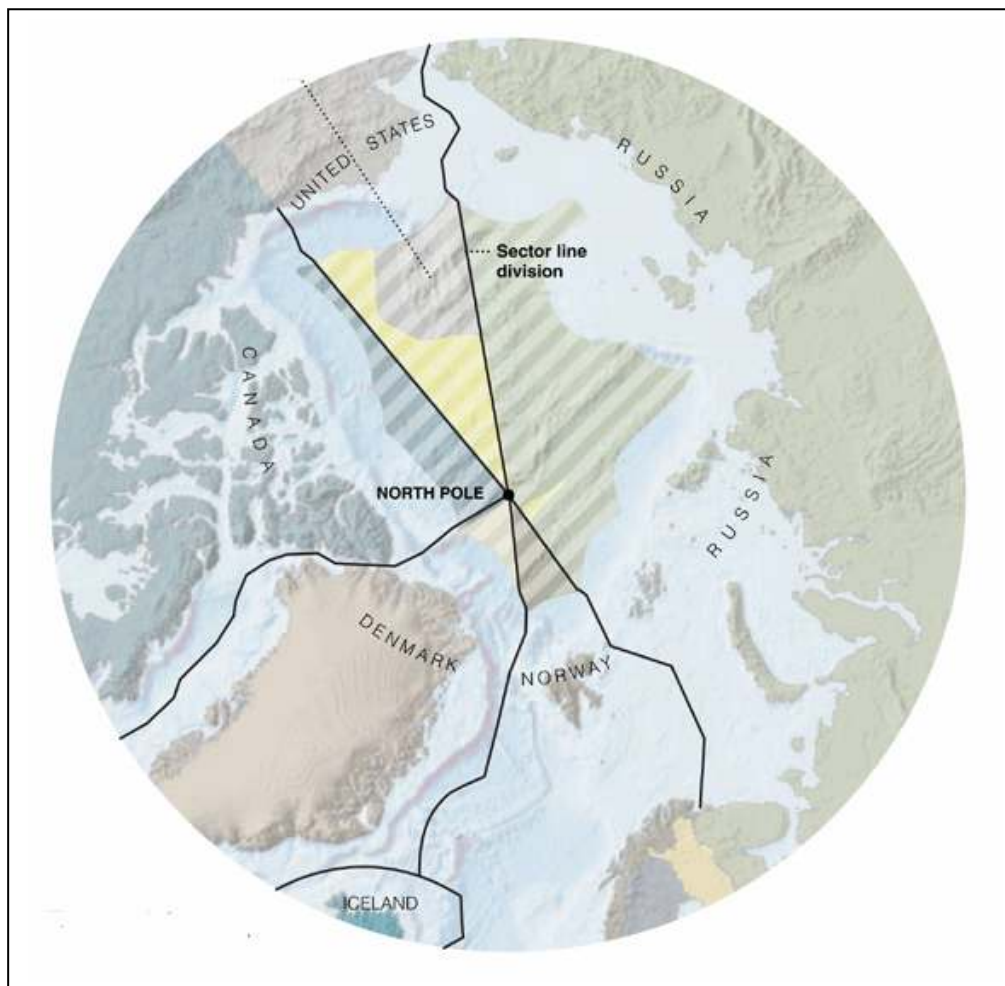
(källa www.nytimes.com)

Fig. 2 – Arktis uppdelat efter ekvidistans.

(källa: www.nytimes.com)

Fig. 3 – Arktis uppdelat efter meredianlinjeprincipen.

(källa: www.nytimes.com)